

Den homosexuella aktiviströrelsens historia

Recension av Ralf Dose: *Magnus Hirschfeld, Deutscher-Jude-Weltbürger*. Hentrich & Hentrich Stiftung Neue Synagoge Berlin 2005 (128 sidor); och *Invertito*, Jahrbuch für die Geschichte der Homosexualitäten, Männerschwarm Verlag Hamburg

Tyvärr kan de flesta studenter på universiteten inte längre läsa tyska; det går inte längre att ta upp en viktig vetenskaplig bok på tyska språket på kurslistan. Före andra världskriget dominerade i de flesta ämnen tvärtom tysk litteratur. Att helt lämna ute den viktiga tyskspråkiga vetenskapliga litteraturen innebär att mista mycken viktig kunskap.

Den närmaste tyska motsvarigheten till *lambda nordica* är tidskriften *Invertito*, som dock i likhet med den klassiska *Jahrbuch für sexuelle Zwischenstufen* utgiven av WhK bara utkommer med ett nummer om året. De mest aktuella numren som har kommit till redaktionen är årgångarna 8 och 9 (2006 och 2008). Nummer 8 innehåller bland annat en artikel av Andreas Pretzel om ungdomsledare i exil. Den tyska ungdomsrörelsen, främst riktad till pojkar i klassisk form som Wandervogel-rörelsen, med dess svärmiska homoerotiskt färgade vänskapskult och principiella avståndstagande från flickor, var mycket aktiv före andra världskriget. Några grupper var anslutna till scoutrörelsen, andra självständiga. Som numera är bekant hade även den internationella scoutrörelsen som byggdes upp av lord Robert Baden-Powell en första grund i Baden-Powells erotiska dragning till unga pojkar. I Tyskland fick detta förhållande en teoretisk grundval av Hans Blüher (1888–1955) i boken *Die deutsche Wandervogelbewegung als erotisches Phänomen. Ein Beitrag zur Kenntniss der sexuellen Inversion* (1912). Under nazitiden förbjöds alla ungdomsorganisationer utom Hitler-Jugend. Vissa av de tidigare ungdomsledarna sökte först en anslutning till den nya organisationen eller

gick in i nazistpartiet, men upptäckte snart att de inte hade mycket att hämta där, bl.a. på grund av deras egen homosexualitet. Många gick därför i exil till omkringliggande länder, främst Holland, och försökte där bygga upp en motståndsrörelse mot nazismen. En annan grupp fanns i Skandinavien och Sverige. Bland dem märktes Gerhard Lascheit (1913–1942), som Vilgot Sjöman har skildrat i sina minnen, och som blev utvisad till Tyskland och en säker död.

I samma årgång skriver Beat Frischknecht om den schweiziske teologen Caspar Wirz (1847–1915), kyrkoherde och framstående arkivforskare men samtidigt öppet homosexuell. Han var en av ledarna i Magnus Hirschfelds WhK och den ende schweizaren. Han är av särskilt intresse som den kanske förste teolog som utgav en skrift som försökte tolka bibelns lära som förenlig med homosexualitet: *Der Uranier vor Kirche und Schrift* (1905).

I årgång 9 (2007) återfinns förutom en överarbetad version av Beat Frischknechts biografi bl.a. en artikel av Raimund Wolfert, medarbetare också i *lambda nordica*, om homosexuella i Breslau (idag Wrocław) under 1920- och 1930-talet, byggd främst på material från den ymniga homosexuella tidningsfloran under mellankrigstiden. Inledningsartikeln av Klaus Berndt behandlar upphävandet av dödsstraffet för »onaturliga synder« i Preussen 1794. Dödsstraffet i den gamla Constitutio Criminalis Carolina som fortfarande var gällande i Preussen och andra delar av tyska riket hade motiverats av straffbestämmelserna i Gamla testamentet. Berndt skildrar de teoretiska diskussioner som föregick ändringen, som man i lagkommissionen ändå kunde enas om. Trots detta var man fortfarande negativ mot alla sexuella aktiviteter som inte hade barnalstrande som mål.

Pionjären Magnus Hirschfeld har skildrats bl.a. av James Steakly i *The homosexual emancipation movement in Germany* (1975). År 2005 utkom en grundlig personlig biografi i serien »Jüdischen Miniaturen«, en skildring som ger en större förståelse av läkaren och sexualaktivisten och hans plats i det tyska samhället. Det är glädjande att det är en utgåva av »Stiftung Neue Synagoge Berlin«, som därigenom ger en sentida hyllning av en ofta föraktad och mer udda medlem av den judiska kulturen i Tyskland före andra världskriget. Samtidigt visar den också mindre gloriösa sidor av »sanitetsrådet«, t.ex. att den vördnadsbjudande titeln gavs inte för framstående medicinsk verksamhet utan till hans femtioårsdag som erkänsla för att han av egna medel 1919

byggde upp Institutet för sexualvetenskap i Berlin. Pengarna kom bland annat från patentet på en tvivelaktig preventivmedelssalva, senare också ett lika tvivelaktigt potensmedel »Titus-perlen«. Som läkare sysslade han huvudsakligen med naturmedicin.

Institutet och dess byggnad med förnämligt läge intill Tiergarten förblev hela tiden en familjeangelägenhet för Hirschfeld, som också hade sin bostad där. Patienter som inte kunde betala hans ganska höga arvoden kunde få arbeta av dem genom olika sysslor på institutet. Där verkade också som föreläsare och arkivarie hans levnadspartner Karl Giese. I början av 1930-talet tillbringade den nu ganska sjuklige Hirschfeld sin mesta tid på resor runt världen och kunde efter naziststudenternas plundring av institutet 6 maj 1933 inte återvända. Han kunde emellertid glädja sig åt en ny ung och ekonomiskt oberoende ledsagare och älskare, kinesen Li Shiu Tong. Den 14 maj 1935 avled Magnus Hirschfeld i Nizza, där han också fick sin grav. För alla som är intresserade av den homosexuella aktiviströrelsens historia kan den lilla skriften varmt rekommenderas.

Göran Söderström